

MANUAL PER A SER UN BON CRÍTIC LITERARI.

JOAN FERRATÉ LLEGINT CARLES RIBA

Marina Porras

*poesia intel·lectual, doncs, vol dir poesia intel·ligent, no poesia d'idees. Però quanta passió no demana aquesta intel·ligència!*¹²⁷

Joan Ferraté

Per a Ferraté, l'art és la formalització de l'experiència. En el cas dels llibres, és la capacitat del lector de reconstruir i reviure a partir de si mateix l'obra que té a les mans. La literatura, segons Ferraté, és una ficció que reclama la realitat per funcionar. Reclama, doncs, el lector. El valor del llibre, segueix el teòric, depèn de la complicació imaginativa que ens proposi. El tema d'una obra no és res més que la manera com ens fa desenvolupar la imaginació a partir d'ella.

Llegir és actualitzar una obra. I aquesta actualització depèn, és clar, de la figura del lector. Ferraté no es cansarà de posar-lo al centre de totes les reflexions sobre literatura:

*La actualización de lo posible es más o menos comprensiva y abaricante según las condiciones que aporta en cada caso el lector, limitadas solo por las reglas que aporta el texto mismo. Pero dichas reglas son muy complejas, y tanto más cuanto más rica en valores sea la obra del caso; por la cual, de hecho, cualquier lector puede variar enormemente el énfasis relativo que se dé a cada uno de sus elementos sin que por ello se la pueda tildar de errónea desde el punto de vista de otra lectura por otro sujeto o por el mismo en otras circunstancias o con una óptica distinta.*¹²⁸

Desembullant la prosa ferrateriana, això vol dir que cada lector llegirà l'obra d'una manera diferent; segons el seu bagatge, la seva imaginació i la seva capacitat de recrear l'experiència que el text proposa. Aquesta noció d'experiència també és central en les idees del teòric: «*La realidad del poema no es más que la actualidad imaginativa del contexto de las relaciones entre los valores de todos sus elementos. La realidad del poema se reduce a la actualidad de la experiencia del poema.*»¹²⁹

127 Joan FERRATÉ: *Papers sobre Carles Riba*: Quaderns Crema, Barcelona, 1993, pàg. 55.

128 Joan FERRATÉ: *La operación de leer*. Seix Barral, Barcelona, 1962, pàg. 14-15.

129 Joan FERRATÉ: *La operación de leer*, pàg. 24-25.

El lector, segueix Ferraté, és indispensable per a la comprensió total del text. És, diu, tan important com el propi autor del text: «Cada lector és el recreador de l'obra i la responsabilitat per la contingència del símbol li escau en darrer terme no pas menys que a l'autor.»¹³⁰

Rere aquesta lectura hi ha una idea bàsica per al comparatisme: és fonamental entendre des d'on llegim, perquè aquest espai no serà mai neutre. Per a Ferraté, és tan important el que hi ha al text com el que hi ha fora del text. Allò que es troba fora del text és, d'una banda, el context extern al lector, i de l'altra, el context intern al lector: el seu bagatge, la seva memòria i la seva experiència.

M'agradaria que això servís de preàmbul per a entendre que només coneixent la importància primordial que donava Ferraté a la figura del lector podrem entendre la concepció que tenia de la crítica literària.

Un dels molts autors que Joan Ferraté va estudiar de prop és Carles Riba. El teòric no només es va fixar en la seva poesia, també li va interessar molt de quina manera Riba concebia la crítica. És a partir de l'anàlisi de la seva crítica literària que Ferraté posa les bases per a explicar el que ell considera un crític literari com cal.

Si ens fixem en l'ofici de la crítica, explica el teòric, diríem que el crític no s'acosta a la realitat a partir de coses concretes. S'hi acosta a partir d'idees que s'organitzen en un sistema. Per tant, suposaríem que el crític ha de ser un idealista, un platònic, un home de fe incorruptible en les idees. Paradoxalment, Ferraté diu que no coneix cap home que tingui menys fe en les idees que Carles Riba, que rebutja l'idealisme i hi està en lluita permanent. Diu que Riba és partidari del realisme vital i de l'experiència, i que la relació que té amb les idees és la confiança escèptica:

La distinció, no ens enganyem, és radical: és la que hi ha entre qui creu en les idees perquè hi veu raons, i qui n'usa perquè li fan el servei d'uns instruments, o dit brutalment, d'unes eines. Tot, en darrer terme, es redueix a això: o bé creiem que les idees faran totes soles la feina, o bé creiem que no la faran. Això segon, sembla, és el que és més raonable; en tot cas, és el que creu l'artesà quan es confia a les seves eines; i és, a meu entendre, la millor manera de descriure l'ús que fa Carles Riba de les idees, les eines del crític.¹³¹

La de Riba és, segons Ferraté, una crítica que està en constant moviment. Que és, de fet, pur moviment. Riba no parteix de les idees per fer crítica, no parteix d'ideals platònics estàtics i inamovibles. Ell opera imaginativament —l'adverbi és important— a partir de l'obra que treballa. La llegeix, l'experimenta, i busca els principis que la construeixen.

Riba explica que quan havia de criticar una obra s'hi posava d'aquesta manera: tenia al cap la hipòtesi que l'obra l'havia feta ell. Així, podia arribar al centre de la seva creació i refer-la a partir dels seus principis. La de Riba és, per tant, una crítica que assaja, que experimenta —que fa servir la intuïció i la imaginació. Ferraté utilitza aquesta tesi per a carregar contra la crítica acadèmica que, segons ell, es vesteix d'objectivitat però no té res a dir sobre les obres que estudia. El teòric defensa que la manera com treballa Riba és la

130 Joan FERRATÉ: *Papers sobre Carles Riba*, pàg. 87.

131 Joan FERRATÉ: *Papers sobre Carles Riba*, pàg. 176-177.

més útil per a fer crítica objectiva: tendeix cap a l'objectivitat precisament perquè es fonamenta en la realització a partir d'uns principis reals i objectius que són l'obra mateixa.

Anant un pas més enllà, Ferraté dirà que aquesta objectivitat que hi ha en la crítica de Riba parteix d'un element claríssim: la imaginació. L'energia imaginativa de l'autor de la crítica és el que ha fet que llegeixi el llibre i revisqui en ell l'experiència de la lectura i de l'escriptura.

Ferraté defensava aquesta manera de fer crítica perquè és la que feia servir ell mateix. Els dos autors fan el mateix gest quan critiquen: es llegeixen a si mateixos a partir de l'obra que treballen:

Tot, en la crítica de Carles Riba, és imaginació. És la hipòtesi d'un esperit davant d'una natura suposada penetrable a la ment, com la ciència és la de l'esperit davant d'una natura suposada impenetrable. La ciència, s'ha dit, neix i viu de l'escepticisme i del dubte; de l'escepticisme hem dit que neix la crítica de Carles Riba, sí, però també de l'entusiasme que el duu a imaginar-se autor de l'obra i no solament de la crítica; que el duu a imaginar-se, simplement.¹³²

Per a Ferraté, no hi ha manera de fer bona crítica literària sense posar la imaginació, l'experiència i l'entusiasme del lector com a valors fonamentals per escriure sobre un text. Contra tota la pedanteria academicista que intenta construir grans sistemes d'idees que topen amb la seva pròpia buidor, Ferraté defensava que per a llegir bé una obra cal saber anar més enllà d'ella mateixa.

Carles Riba ho sabia fer molt bé, i per això Ferraté li dedica una cosa que no veiem gaire als seus textos, un gran elogi:

A Carles Riba devem per això molt més que una obra personal perfecta: devem la possibilitat de comprendre l'obra d'ell i dels altres, la nostra cultura tota i la nostra societat, i devem encara les imaginacions no realitzades de moltes possibles perfeccions, que ell, tot assenyalant-ne l'absència entre nosaltres, ha objectivat ja almenys com un afany i com una exigència proposades a tots els catalans.¹³³

132 Joan FERRATÉ: *Papers sobre Carles Riba*, pàg. 179.

133 Joan FERRATÉ: *Papers sobre Carles Riba*, pàg. 178.

Studia digitalia in memoriam Joan Ferraté



(«Arxiu Joan Ferraté»)

Els articles d'aquest número 5 de la revista *Veus baixes*,
publicats al juny de 2019,
amb ISSN 2254-5336,
es publiquen amb llicència Creative Commons:
se n'autoritza la reproducció sempre que se'n citi l'autor,
que sigui sense propòsits comercials
i que no se'n facin elaboracions derivades

